

Казки про добро і зло

Гринько - тихий господар

ГРИНЬКО - ТИХИЙ ГОСПОДАР

Був такий чоловік, файний господар, але жінка его мала за ніщо. Завжди висилала его на фірманку, а коли він скоро повертався з фірманки, завжди казала, що хвора. Коли він запитував, що її болить, то вона відповідала, що у неї болить серце і голова. Худоби в них було багато, то господар їй казав, що вона багато працює і тому хворіє. Тому господар наймав робітників, а ті не могли утриматися на роботі через неї і через те, що до неї ходив ксьондз, дяк і паламар. Ті наймити застерігали, але жінка завжди хотіла бути сама, і тому робітники не затримувалися на роботі більше двох тижнів. А коли господар був удома тиждень, то вона ще гірше слабувала і не хотіла навіть з ліжка вставати, аби нічого ему не зварити. Господар переймався тим, що господарство занепадає. Коли раптом дорогою проходили цигани, і господар питає одного з них: - Де йдеш? Циган відповідає: - Іду роботу шукати. І господар запропонував: - Може, ти був би в мене? Циган каже: - Я буду цілий рік у вас, але до тих пір, поки не побачу жінчиної хвороби, через що вона хворує. Господар каже: - Йди, йди, а я повернуся з фірманки і погоджуся взяти тебе на цілий рік. Коли той циган прийшов, вона злякалася і каже до него: - Ти не можеш бути в мене цілий рік, бо я слабую і нема кому їсти зварити. А той каже: - Але бодай щось ви їсте, то й то і мені дасте, бо хворий не може довго лежати, коли нічого не їсть. Тим часом господар прийшов і запитує: - Як ти тут? А циган відповідає: - Добре, добре, пане господарю. Вже ваша жінка довго хворіти не буде. Але коли я пригнав худобу і хотів увійти до хати, то вона двері замкнула і мене не пустила. То дайте мені щось попоїсти. - А там є вчорашній борщ, візьми витягни з печі й їж. Згодом пішов циган і подивився в піч: на припічку борщ застиглий стоїть, йому аж плакати захотілося. Але, міркує, що у пекарні не повинно бути так гаряче, а там така задуха. І почав шукати в глибині печі. А там такий дух і запах, що аж серце стало. Подивився: пиріжки на маслі смажаться, і ковбаса, і печінка і різні смаковиння. "Ну почекай, не буду борщу їсти, а буду щось смачніше, і буде мені краще" — подумав циган. Тільки взяв, тільки почав їсти, аж чує: хтось іде до хати. Той відразу все кинув. Дивиться крізь двері надвір (до сіней), а там троє гостей разом до хати йдуть, а за ними ще два музики. А господиня бідна так у ліжку стогнала, коли він з поля прийшов, а тут... встала вітати трьох гостей. - Мушу йти до своєї роботи такий голодний, - думає циган. І пішов, але не до роботи, а попід вікна зазирати, як там гості будуть смаковиння їсти й пити, а циган бідний мусить голодний ходити... - Гей, гей, в мене роботи не буде, бо циган від роду не до роботи, лише ходить і дивиться і дурним людям правду говорить, коли вони не знають, що в їхній хаті робиться. Якби Бог приніс господаря якнайшвидше з фірманки додому, то вже б і мені цілий рік був би оплачений... Раптом і господар з фірманки приїздить, дивиться, а циган так репетує, аж за голову береться. Що сталося? Жінку лишив хвору, невже вмерла? На цілий тиждень залишив її хвору, напевно, померла, і вже й поховали. А циган прийшов і каже до господаря: - Не ходіть, не ходіть, пане господарю, до хати, бо в хаті гості і жінка так гуляє, аж попід боки береться. Господар слухає і не може повірити, бо ж хвору лишив удома, не може такого бути, а циган знову своє: - Почекайте трохи, до ночі, гості вийдуть з хати, а вона знову заслабне... І господар послушав цигана і витримав до півночі, до другої години ходить з циганом попід вікна, дивиться на жінчине здоров'я — аж з того за голову береться... А цигана не питає, який то спосіб може бути, аби гостей з хати вигнати. Так вони з жінкою гуляли, аж поки треті півні не заспівали. Помаленьку ксьондз здогадався, що завтра служба Божа, буде довго спати, і вийшов з хати. Невдовзі розвиднілося і господар пішов у хату (гості вже вийшли). А жінка у ліжку так стогне, а як его побачила — дуже хворою зробилася. А він і питає її: - Такі тобі, Катерино, не полегшало? Вона й каже: - Щораз гірше мені стає, бо ти дверима скрипиш. Ось тільки півгодини, як почала засинати, хвороба трохи відпустила, а ти тут над'їхав, а я і встати не можу бідна, бо не чекала тебе раніше полудня, адже ж треба їсти зварити... Он там, каже, - ще вчорашній борщ, загрій, сам попоїш, і цигану дай їсти... А що циган, вже корови доїть?

Ай, ай... Вже на рано? Так молоко пий. Бідний господар вийшов з хати, а жінка мислить: невже він їй повірив і не збудить, поки не поїде вдруге на фірманку? А господар пішов до цигана й каже: - Правду ти мені казав, що я дурний Гринько, вірю жінчиній хворобі, а сам мало з голоду не згину... А циган каже: - Йдіть до жінки й кажіть їй, що поїдете на фірманку за воду на чотири тижні (за Дунай). Тим часом жінка встала і питає: - Гриньку, що будеш нині робити? А він каже: - Ти щось наготуй в дорогу, бо їду на чотири тижні на фірманку аж за воду. А вона з того так втішилася і відповіла Гриньку: - Мені вже трошки легше, їдь, їдь. Та й наготувала ему їсти, наварила цілий казанок квасного борщу: буде на цілий тиждень для того цигана, а якщо лишиться — то вилле у помії. А Гринькові, коли почув ці слова, аж на очах сльози виступили, і мислить: - Занепаде моя господарка, бо челядь з голоду гине. Тим часом циган мовить: - Збирайся, но швидше, але не далеко, на загумінки на фірманку і там будьте цілий день, аж до вечора, а ввечері поверніться на подвір'я. І Гринчисько - неборачисько послухав циганської поради: нагодував коней і поїхав фірманку. А циган худобу жене у поле. Мав останній крайцар та обидва з Гриньком посходилися й циган знову вчить його. Каже циган до Гринька: - Ось я товар куплю, корови подою, і буду чекати аж поки гості не поприходять до хати, а вам дам знати, коли вони будуть у хаті. Тож Гринько все вислухав, що циган порадив, і чекав аж до темної ночі. А жінка дуже втішилася, що Гринько на чотири тижні з дому поїхав — варить і пече присмаки для гостей на вечерю: "Ігомосьць бідний, нині замучилися на службі Божій, треба їх добре нагодувати". Наварила, напекла присмаки та й у пічці заховала. Міркує собі: вже десята година, циган корів з поля пожене, треба в ліжку лягати, аби казав перед Гриньком, коли той повернеться, що вона ще гірше хвора. А циганисько того до голови не бере. О десятій годині корови пригнав і входить до хати, а вона з головою накрилася, аби їй мухи очей не вибрали. Циган спитав, чи вона спить, а вона так змучилася, так сильно заснула, що навіть громи її не розбудять. Мислить: хай циганисько тим зимним борщем наїється. А циганисько, зайшовши до пекарні і побачивши смаковиння, каже: - Сьогодні ми з господарем будемо мати на вечерю те, що приготували для гостей. Добре наївся присмаків, а борщ виставив на припічок. А тоді взяв господареві трохи пирогів і ковбас та різної печені та поніс на загумінки, й показав господареві як наші мамуні вміють варити. Гринчисько-неборачисько, не звикши того їсти, дивується: вона прекрасно то готує, може, вже декілька літ для ксьондза і дяка та паламаря, а Гринькові не дасть... - Почекай же нині до вечері, я їй вже добре сказав, що чотири неділі буду на фірманці. Будуть гості вітатися, той приварений смак їсти, а на їхні тіла кіл готується... А циганисько так підскакує, що аж за живіт береться, зрозумівши, що Гринько розуму вчиться, вже не хоче по фірманках їздити, бо ксьондз уже так розпасся на его смаковиннях вже декілька літ, тому тієї ночі мусить, що з людей зідрав, мусить заплатити. - Нехай добре налаштує кишеню з грішми, щоб за мої фірманки заплатив, коли я бідний з голоду не мав сил, а він із дяком та паламарем на моїх тяжких трудах, на моїй праці наїв сил. Скажу я циганові, щоб він знайшов привід мене до хати впустити, причину якусь найде, аби жінка не знала... Циганисько той спосіб уже давно знайшов: Гринька на дорозі кине у мішок та й додому принесе... І циган про це ему розповів. Настав вечір. Циган корови пригнав, до стайні загнав та й почав їх доїти. А Гринько-неборак на полі чекав. А жінка-небога у хворобі думку гадала: циган корови зажене та й спати піде, тому й за цілий день ще з хати не виходила. А циган корів подоїв, напився молока теплого (вночі вже стало примерзати) та й і здоровий — тепер можна Гринька у мішку до хати принести. Взяв мішок і пішов у поле, де Гринько дожидається. А там обидва думку гадають, чи вже то гості до хворої жінки на празник збираються, бо вже добре господиня мислить: циганисько вже спить, та й усі люди в селі... Помаленьку з ліжка встала, розпалила піч, нагріла присмаку, бо ігумен вже прийдуть, А циган-неборак вже господаря вирішив з поля додому нести, міркуючи, що всі гості посходилися до Гринькової жінки на празник до хати. Та й пішов і подивився крізь вікна:

ігумен і мама Каська - за столом, дяк і паламар з боку сидять і пироги і різні марципани з тарілок потягують. А музики інструменти налаштувують, починають різні танці грати, бо господиня повідає: - Гринька нема, Гринько поїхав, через чотири неділі повернеться додому. Коли вже понаїдалися, понапивалися Гринькової праці, почали потроху веселитися, бо Гринько не прийде, хіба що через чотири неділі. "Треба Касьці ще й своїх грошей трохи дати, бо вона всі чотири неділі має нам їсти-пити давати", - міркує собі подумки ігумен. Аж тут раптом скрип — щось йде до хати. А вона почула та й вийшла в сіни. А там циган стогне: - Мамуньку, відчиніть, А вона тоді враз світло загасила, гості принишкли, немов в хаті нікого не має. Та Каська питає в цигана: - Що там, Яську? - Ой, мамуньку, я щось знайшов у мішку на дорозі, мушу то в хаті поставити, аби постояло до ранку. А вона каже: - Та постав там у хаті, у куті. Циган поставив мішка, а сам Гринькові нашіптує: - Стій тихо! А сам двері замкнув і пішов. Господиня засвітила, музики почали грати, а ксьондз Каську попід боки та й пішов польку танцювати. А коли скінчили танцювати (а Каська не добре вміла польку гуляти), попросила ігумена, аби дозволив їй заспівати. А він і каже: - Добре, співай по-своєму. А Катруська зраділа і почала співати. А циган тим часом попідпирав двері у сінях і почав Гринька будити у куті. А Касунья того навіть і в голові не мала, що її чоловік у хаті в мішку стоїть і все слухає, й продовжувала співати: "Ой мій милий Григорій, Та й поїхав за моря, Не вернеться він ніколи..." А циган в сінях також приспівує: "Ой слухай же, Григорій, Що твоя жінка говорить! Маєш ніж за пасом, Розріж міх тим часом, Жінку раз, попа два, А ти, попе, заца дра!.." А вона знову починає співати, а циган повторювати. А музики знову починають грати. А Гринько собі помало витягає ніж, починає розрізати мішок. А вона собі, небога, другий раз починає: "Ой мій милий...". Три рази циган повторював слова, аж поки... вирвався Гринько з мішка і до порога, а циган услід: "Жінку раз, попа два, А ти попе, гоца дра!.." - А ти, жінко, хвора була, мене за мужа не мала, плоди моєї праці ксьондзам і гостям їсти-пити давала. Тоді циган до хати, а ксьондз хотів утікати, а Гринько ему колом у лоб, поза вуха. Той упав на порозі й затаївся, як муха, і шепоче: - Я вже неживий, треба тікати, бо Гринько б'є вже дяка і паламаря, немає кому мене рятувати... А циганисько, як ксьондз упав, з тої злості ему на шию встав, а той як закричить: - Господи, Господи, змилуйся над нами! Вже й наїлися, й напилися — вже, Касуню, це останній раз було між нами. А Гринько-неборачисько каже: - Хвала Богу, ігумене, що ви живий, не буду вас до смерті бити, а лише потроху, бо мусите за ті мої присмаки, за ті літа, за все заплатити. Бо ви вже багато грошей маєте, з бідних людей гроші берете, на їхні злидні не зважаєте, чужих жінок намовляєте та їх за коханок маєте. Тому й треба вас розуму навчити. Ви ж людей розуму вчили, а самі нічого не знаєте, але тепер я вас навчу, бо ви в мої руки потрапили. Не один раз ви хлопа в церкві повчали, аби один другого не ошукував, аби заповідей не переступали — але ж ви самі переступили. Ви моєї праці у моєї жінки наїли і напили, а мене перед моєю жінкою дурним Гриньком зробили. За що так, ігумене, у світі буває? Чи то Бог так приказує, що ксьондз у церкві наказує, а сам до чужих жінок залицяється? А ігумен-неборачисько став проситися: - Ой, Гриньку, будь тихо, не завдавай стиду, ми обидва все погодимо, аби ніхто і нічого не чув, бо то попівська така дурна річ: до свіжого лізти. - Ой, ігумене, не говоріть, бо вже наговорили, але за мої літа заплатите. Бо я дурний був, бо на мою жінку намовили, що для мене вона хвора, а ви ладніші, бо ви свої гроші до кишені пхали, задарма мою працю їли-пили, адже для вас так було ліпше. Треба мені тепер за мої труди заплатити, а я жінці присягу дам, що вона вже вас не буде любити. - А ви, Грицуню-татуню, - говорить побитий ігумен, - чи багато вам треба? А циганисько-неборачисько каже до Грицька: - Треба мені за рік заплатити, а ігумен мають гроші, бо за ті літа досить наскладали, вашої жінки пироги жерли, а свої гроші до кишені ховали. Спробуйте там, у кишені, Грицуню-татуню, якщо ксьондзові легше буде, нехай чужі ласощі не йдуть ему в груди. Почувши це, той встав і порахував свої гроші: - Маю, Гриньцю, 40 тисяч у казні, а вдома нічого. Не знаю

скільки вам дати. А циган каже: - Е-е-е... не має в касі. Я тамтого тижня був, а ігуменя казали, що ксьондз гроші у куфер ховали. А ви думаєте, що Гринька обдурите, і так собі просто з хати підете. Але так просто з Гринькової хати не вийти. На що Гринько сказав: - Ось що мені одна ніч нарахувала. Я привіз з фірманки 30 ринських, а Каська моя вам на обід влаштувала. А порахуйте, то вже десять літ. А ксьондз тихо, ні пари з вуст, думає: - Шкода мені 40 тисяч, хоча й я їх маю, але вони мені ще знадобляться, але й мушу з Гриньком справу залагодити. Якби ще порахував за тії літа, а хто б ще не доніс, що я за тії літа ще гуляв, та й ще нині грошей тих не стане. А якщо все надобре вийде, то дві корови, чотири воли вдома — все Гринькові дістанеться. А циган-неборачисько вже знає, що той гадає, та й каже до Гринька: - Одного попа пустимо, ніхто не буде знав, бо вони присягли перед циганськими і перед Гриньковими очима, бо як будуть до чужих жінок ходити, то їм смерть буде за плечима. А ігумен, почувши ті слова, дуже злякався. Каже: - Всі гроші віддам, нікому не кажіть, бо то дурна така ігумосцева натура, коло чужої жінки ходити. Та почали присягатися: від нинішнього дня не ввійдуть до Гринькової хати. По присязі всі гроші заклали Гринькові за десять літ, що до его жінки ходили та ледь: вийшли з хати та й гроші принесли, та й ніхто не знав, бо Гринько тихий чоловік був - аж потім, як паламар і дяк утікли, аж паламар розповів своїй жінці, як циган прийшов за Гриньковим майном до паламаря і до дяка до хати: у паламаря взяли дві корови, а в дяка два воли ще й псалтир з хати, - тоді заріклися старші брати паламаря навіки по чужих жінках ходити, бо плакали їх діти зі стиду і голоду, аж не знали, що робити. От що таке чужі ласощі, чужа жінка як ксьондзам так і хлопам та і кожному на тім світі боком вилізе, а як не боком, то грішми з кишені. Що назбирав чужого добра своєю рідною рукою, то їх мусить у Гринькові руки дати. Тоді Гринько — тихий господар, по фірманках вже не хотів їздити, а Гринькова жінка ніколи хвора вже не була, бо боялася цигана, який за наймита в неї не служив, тоді циган, за рік Гринько ему заплатив добрі гроші, і подарував ему від паламаря воли, а від дяка — дві корови, а від ігумена — тисячу ринських, і циган забрав усе, Гринькові подякував за его розум, за те, що надав ему змогу служити не рік, хоч не був і дві неділі. І з того часу не чути, аби ходили ксьондзи по чужих жінках.

 Записано Осипом Роздольським у с.Берлин (сучасної Львівської обл.), від Кіндрата Сторожука, в 1894 році. Стиль запису збережено.